

Henrik Ekman hos FN-föreningen

Henrik Ekmans trygga röst känner många igen från djur- och naturprogram på SVT. Man kan med fog säga att han är naturens röst på flera sätt - som journalist och författare och som producent av dokumentärfilmer. Ekman kom till Kristinehamns FN-förening och Kristinehamns bibliotek för att prata om sin bok *Naturen vi ärvde. En miljöresa från tyst vår till het sommar* i ett samarrangemang med Kristinehamns bibliotek och Vuxenskolan. Där summeras sex decennier av miljöfrågor, från 1960-talet och framåt.

Nu blev det en lokalt anpassad mindre genomgång av boken, en "Kristinehamns-edition" som Ekman kallade sitt föredrag. Och följaktligen mycket om vargen!

På 60-talet skedde en förändring av landskapet, då smågårdar lades ner och jordbruket gick från småskaligt till storskaligt. Astrid Lindgrens Bullerbymiljöer med betande djur försvann, samtidigt som sammanhållna åkrar bredde ut sig. Gråsparven flyttade in till städerna. Bönderna började "beta" utsädet med kvicksilver som skydd mot mögelsvamp för att få bättre skördar. Gulsparven pickade i sig frön som såtts och fick i sig stora mängder kvicksilver. Den tidigare så vanliga fågeln – vars läte känns igen av att den räknar till sju – minskade kraftigt i antal. Även fasaner fick i sig mycket miljögifter, många dog i kramp på gårderna. Samma sak hände med gnagare, och högre upp i näringskedjan drabbades därför rovfåglarna ännu hårdare när de slog sina byten. Tornfalken försvann mer eller mindre.

Just betning av utsäde var en svensk specialitet. "Som man betar får man skörda", löd annonserna. Varningstexter på produkten var riktade till bönderna. Fåglarna kunde däremot inte läsa, som Ekman träffande uttryckte sig.

Samtidigt användes DDT aningslöst över hela världen. Kemikalier skulle lösa våra problem. Så kom Rachel Carsons *Tyst vår* 1962 som uppmärksammade vad som höll på att hända med naturen. Boken blev en väckarklocka som fick både allmänhet och politiker på högsta nivå att lyssna. DDT stoppades i Sverige 1970.

PCB är en annan miljöfarlig kemikalie som förbjöds tack vare att politiker lyssnade till folkopinionen, experter och media. Men då hade ämnet redan läckt ut i sjöar och hav och tagit kål på nästan alla havsörnar. Som värst fanns 40 par kvar i Sverige. Även gråsäl och utter var hårt drabbade. Nu har havsörnen ökat till ett antal som närmast var en utopi då.

I slutet av 60-talet uppmärksammades försurningen, som orsakades av framför allt svavel i regnet. Mört och flodkräfta var särskilt känsliga för påverkan. Det sura regnet löste också ut metaller ur marken, som sedan sköljdes ut i våra sjöar. "Kvicksilvergädda" blev ett begrepp. Forskare påvisade

problemet och myndigheter satte tryck på industrin. Numera är inte försurning ett problem. Samma sak gäller hormoslyr, som förbjöds efter kampanjer och genom folkopinion. Positiva exempel finns alltså!

Ekman återkom gång på gång till att det är möjligt att nå lösningar även på svåra miljöproblem. Men då krävs en kedja av aktörer, från amatörer som rapporterar in observationer till forskare som bidrar med fakta, media som larmar och politiker som lyssnar.

Sedan övergick Ekman till ämnet vargen, som dagarna innan föredraget blev extra aktuellt genom nyheten att regeringen vill halvera vargstammen. Nu har vi ca 460 vargar i Sverige. Vargen ligger uppenbarligen Ekman varmt om hjärtat. Så har han också skrivit boken *Vargen: den jagade jägaren*. Men samtidigt som han månar om artens fortsatta plats i vår natur, har han stor förståelse för oron och olusten hos bönder som hittar sina tamdjur rivna. Inte heller är han motståndare till all reglerad jakt.

När skogslandskapet i norra Värmland förändrades, gynnades älgen och vi fick något av en älgexplosion som kulminerade 1982. Det fanns gott om mat (i form av älg) för den ensamma Värmlandsvargen som dök upp vintern 1978-79. Han fick sällskap av en invandrad hona från Finland runt 1980, och 1983 fick de sex valpar. Den flokken blev embryot till dagens stam. Ekman följde deras vandringar som journalist. Det blev en infekterad debatt med krav på ett vargfritt Nordvärmland. Uttryck som "djävulens gårdvar" dammades av, och det varnades för en vargexplosion. Men under 1980-talet fortsatte stammen att ligga kring tio vargar.

Det fanns gott om varg i Sverige fram till mitten av 1800-talet. Under tjugo år minskade den sedan mycket snabbt. Man sökte upp vargens lyor, där valparna enkelt kunde dödas. För att även få honan inom räckhåll, kunde man låta en valp leva och hänga upp den i ett träd i en tass tills dess kvidande lockade fram honan. Denna metod exporterades till USA under namnet The Swedish Method.

1991 kom ett tillskott av en ny hane från Finland till Nordvärmland. Han bildade par med en tik i södra Jämtland, och de fick valpar. Med de friska generna började stammen växa. Det har lett till konflikt om vargen med jägarna, både för att jakthundar dödas och för att älgarna blir färre. Vargen tar en älg var fjärde dag. Men den håller också nere vildsvins- och rävstammarna och erbjuder kadaver som gynnar bl a kungsörnen. Nu finns revir även i södra Sverige, tre i Skåne och åtta i Södermanland. Där består vargens skafferi av dovhjort, vildsvin och tamdjur.

Vi fick också höra om svarta vargar i Yellowstone. Där var vargen utrotad när man planterade in vargar från Kanada på 90-talet. Nu är wolf-spotting en stor turistattraktion, och vargen har skapat ordning och reda i naturen genom att hålla efter prärievargen – vilket gynnar bl a gaffelantilopen som inte duger åt vargen annat än som "snacks".

Mufflonfår har introducerats i Sverige i syfte att erbjuda betaljakt. Det är en invasiv art som har förvildats på sina håll. Som avslutning fick vi se en nytagen bild på en varg som nästan korsat föredragshållarens väg med ett halvt mufflonfår i munnen.

Det var en genuint engagerad och uppskattad föreläsare som delade med sig av delar av sitt stora kunnande inom natur och miljö. Många miljöproblem har fått en lösning medan andra är svårare att tackla. Hans budskap är att politiker behöver uppbackning och engagemang från allmänheten för att agera. Ekman är välkommen tillbaka för att berätta mera om sitt engagemang och sin bevakning av natur och miljö.

Siw Wikström